

عفاف و حجاب

نویسندگان

دکتر سید مجتبیٰ رضوی طوسی

لیلا باقری

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فهرست مطالب

موضوع	صفحه
سخن ناشر	۱۳
فصل اول - کلیات	
مقدمه	۱۷
بیان مسئله (معرفی دقیق ابعاد موضوع)	۱۹
اهمیت و ضرورت	۲۲
اهداف	۲۵
سؤالات	۲۵
فصل دوم - پیشینه و مبانی نظری	
پیشینه	۲۹
مبانی نظری	۳۲
حجاب به مثابه رسانه، ارتباط نمادین	۳۲
اختلال هنجاری در حجاب	۳۵
چالش‌های کنترل اجتماعی در مسئله حجاب	۴۰
آمیب‌شناسی کنترل اجتماعی رسمی در مسئله حجاب	۴۲
جامعه‌پذیری حجاب	۴۴
عوامل جامعه‌پذیری حجاب	۴۵
خانواده	۴۵
مدرسه و مراکز آموزشی	۴۷
وسایل ارتباط جمعی	۴۸
گروه‌های همسالان و همسالان	۵۰
دولت و سازمان‌های سیاسی	۵۱

۵۲	 نهاد روحانیت
۵۲	 جمع‌بندی
۵۳	 محورهای موضوع

فصل سوم - روش‌شناسی

۵۷	 روش
۵۸	 متغیرهای یا مفاهیم اساسی و تعریف مفهومی و عملیاتی آنها
۵۸	 تعاریف نظری
۵۸	 حجاب
۵۹	 هدف و فلسفه حجاب
۶۰	 انواع حجاب
۶۰	 حجاب چشم
۶۰	 حجاب در گفتار
۶۰	 حجاب رفتاری
۶۱	 عفاف
۶۱	 عفاف در لغت
۶۱	 مفهوم اصطلاحی عفاف
۶۲	 تمایز مفهومی عفاف و حجاب
۶۳	 عفاف، فضیلتی برای مرد و زن
۶۵	 تعاریف عملیاتی
۷۲	 روایی و اعتبار ابزار
۷۳	 جامعه آماری، حجم نمونه و شیوه نمونه‌گیری
۷۴	 روش گردآوری اطلاعات
۷۴	 تکنیک پردازش داده‌ها
۷۴	 آمار توصیفی
۷۴	 آمار استنباطی

فصل چهارم - یافته‌ها

۷۷	 یافته‌های توصیفی
----	------------------------

۷۷		سیمای پاسخگویان
۷۷		جنس
۷۸		سن
۷۹		تحصیلات
۸۰		وضعیت تاهل
۸۰		فعالیت
۸۱		مدت زمان سکونت
۸۲		میزان هزینه خانواده
۸۴		توصیف متغیرها
۸۴		نظر پاسخگویان درباره ارزش اجتماعی حجاب در جامعه
		میزان تأثیر برنامه‌ها و سریال‌های تلویزیونی صداوسیما بر وضعیت فعلی پوشش زنان در
۸۵		جامعه
		میزان تأثیر پوشش بازیگران سینما، هنرمندان و ورزشکاران بر وضعیت فعلی پوشش زنان
۸۶		در جامعه
۸۷		میزان تأثیر تمایل به خودنمایی بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۸۸		میزان تأثیر مطبوعات و نشریه‌ها بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۸۹		میزان تأثیر اینترنت بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۰		میزان تأثیر شبکه‌های ماهواره‌ای بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
		میزان تأثیر مدرسه (کتاب‌ها، منابع درسی و جشن تکلیف) بر وضعیت فعلی پوشش زنان در
۹۱		جامعه
۹۲		میزان تأثیر فیلم‌های خارجی بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۳		میزان تأثیر مواضع سیاسی بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۴		میزان تأثیر مشکلات اقتصادی بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۵		میزان تأثیر خانواده بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۶		میزان تأثیر همسالان و دوستان بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۷		میزان تأثیر اعتقاد دینی بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه
۹۹		میزان تأثیر برنامه‌ها و سریال‌های تلویزیونی صداوسیما بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه
		میزان تأثیر پوشش بازیگران سینما، هنرمندان و ورزشکاران بر وضعیت فعلی پوشش
۱۰۰		مردان در جامعه

- میزان تأثیر تمایل به خودنمایی بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۱
- میزان تأثیر مطبوعات و نشریه‌ها بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۲
- میزان تأثیر اینترنت بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۳
- میزان تأثیر شبکه‌های ماهواره‌ای بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۴
- میزان تأثیر مدرسه (کتاب‌ها، منابع درسی و جشن تکلیف) بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۵
- میزان تأثیر فیلم‌های خارجی بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۶
- میزان تأثیر مواضع سیاسی بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۷
- میزان تأثیر مشکلات اقتصادی بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۸
- میزان تأثیر خانواده بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۰۹
- میزان تأثیر همسالان و دوستان بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۱۰
- میزان تأثیر اعتقاد دینی بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه ۱۱۱
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «رعایت عفاف و حجاب در جامعه موجب بالا رفتن امنیت اجتماعی و احساس آرامش فردی افراد جامعه می‌شود» ۱۱۳
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «آزادی روابط زن و مرد در غرب یک رابطه طبیعی و براساس نیازهای انسانی است» ۱۱۴
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «حجاب، دستور دین و امر خداوند و رعایت آن واجب است» ۱۱۵
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «روابط و دوستی بین دختران و پسران در دوران نوجوانی امری طبیعی و عادی است و نباید با آن مخالفت کرد» ۱۱۶
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «وضعیت بدحجابی و پوشش نامناسب بعضی از شهروندان واقعاً آزاردهنده است» ۱۱۷
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «رعایت عفاف و حجاب در جامعه موجب کاهش طلاق و استحکام بنیان خانواده‌ها می‌شود» ۱۱۸
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «رعایت عفاف و حجاب در جامعه موجب بالا رفتن امنیت اجتماعی و احساس آرامش اجتماعی افراد جامعه می‌شود» ۱۱۹
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «روابط و دوستی بین دختر و پسر در دوران جوانی حتی اگر به قصد ازدواج هم نباشد، امری طبیعی و عادی است و نباید با آن مخالفت کرد» ۱۲۰
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «رعایت حجاب، کاری دست و پا گیر و دشوار است» ۱۲۱

- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «افراد باحجاب در جامعه ما، آدم‌های عقب‌افتاده و اُمل هستند» ۱۲۲
- نظر پاسخگویان درباره میزان وجود نگاه نامالیم نسبت به جنس مخالف (چشم‌چرانی) در جامعه از سوی مردان ۱۲۴
- نظر پاسخگویان درباره میزان وجود پوشش و لباس نامناسب در جامعه در بین مردان ۱۲۵
- نظر پاسخگویان درباره میزان وجود روابط راحت با جنس مخالف (دست دادن، شوخی کردن، صدا کردن با نام کوچک و...) در جامعه از سوی مردان ۱۲۶
- نظر پاسخگویان درباره میزان وجود نگاه نامالیم نسبت به جنس مخالف (چشم‌چرانی) در جامعه از سوی زنان ۱۲۷
- نظر پاسخگویان درباره میزان وجود پوشش و لباس نامناسب در جامعه در بین زنان ۱۲۸
- نظر پاسخگویان درباره میزان وجود روابط راحت با جنس مخالف (دست دادن، شوخی کردن، صدا کردن با نام کوچک و...) در جامعه از سوی زنان ۱۲۹
- میزان ضرورت مطرح کردن و برجسته ساختن موضوع عفاف و حجاب به‌عنوان یک معضل یا مشکل اجتماعی، در شرایط امروز جامعه ۱۳۰
- علل رعایت نکردن پوشش مورد نظر حکومت و دین اسلام از سوی مردان و زنان در جامعه ۱۳۱
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «یکی از اهداف استعماری کشورهای غربی در حمله به حجاب و ترویج پوشش و آرایش غربی، کاهش قدرت مقاومت مردم کشورهای جهان سوم است» ۱۳۴
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «عفاف و حجاب فقط یک مسئله زنانه نیست، بلکه مردان جامعه نیز موظف به رعایت عفاف و حجاب خاص خود هستند» ۱۳۵
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «فیلم‌ها، سریال‌ها و برنامه‌های متفذل ماهواره و فیلم‌های بیگانه بر افزایش خیانت زن و شوهر به یکدیگر در خانواده‌های امروز ایران اثرگذار است» ۱۳۶
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «حضور ارگان‌های مسئول در خیابان‌های شهر، برای تذکر و اخطار دادن به زنان و مردان بدپوشش، دخالت در امور فردی و شخصی مردم است» ۱۳۷
- میزان موافقت پاسخگویان با جمله «دلیل اصلی رعایت نشدن پوشش اسلامی در سطح جامعه، توسط برخی از زنان و مردان، مخالفت آنان با احکام اسلام است» ۱۳۸
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «بخشی از بدحجابی‌ها، برنامه‌ریزی‌شده و با هدف ترویج فرهنگ بی‌حجابی است و دولت باید با آنها قاطعانه برخورد کند» ۱۳۹
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «اگر امروز پوشش در جامعه با مشکل مواجه است، به‌دلیل ضعف فعالیت فرهنگی و فرهنگ‌سازی دولت‌ها در سال‌های اخیر است» ۱۴۰

- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «باید قوانینی در محیط‌های کاری و دانشگاهی درباره حجاب و حفظ حریم روابط زن و مرد تنظیم شود و با خاطیان به‌طور قاطع برخورد شود» ۱۴۱
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «فضای عمومی و کاری جامعه ما، شرایط اخلاقی و امنی را برای حضور دختران و زنان محجبه در عرصه‌های اجتماعی دارد» ۱۴۲
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «عفاف و حجاب دو موضوع جداگانه هستند و نباید آنها را به هم مرتبط دانست» ۱۴۳
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «زنانی که با پوشش نامناسب در خیابان‌های شهر مورد اذیت عده‌ای قرار می‌گیرند، اگر پوشش مناسب را رعایت می‌کردند، مورد آزار قرار نمی‌گرفتند» ۱۴۴
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «امر به معروف و نهی از منکر درباره حجاب باید توسط مردم و شهروندان در جامعه اجرا شود» ۱۴۵
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «وضعیت حجاب و پوشش اکثریت جامعه ما مناسب و مطلوب است» ۱۴۶
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «تعامل و روابط بین زن‌ها و مردها در جامعه وضعیت مطلوبی دارد» ۱۴۷
- میزان موافقت پاسخگویان با نظر «خانواده‌ها در مقایسه با گذشته کنترل کمتری نسبت به حجاب و نحوه پوشش فرزندان خود دارند» ۱۴۸
- یافته‌های تحلیلی ۱۵۰
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره ارزش اجتماعی حجاب در جامعه به تفکیک تحصیلات ۱۵۰
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره ارزش اجتماعی حجاب در جامعه به تفکیک سن ۱۵۱
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره ارزش اجتماعی حجاب در جامعه به تفکیک فعالیت ۱۵۲
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره ارزش اجتماعی حجاب در جامعه به تفکیک وضعیت تأهل ۱۵۳
- بررسی رابطه بین میزان تأثیر برنامه‌ها و سریال‌های تلویزیونی صداوسیما بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک تحصیلات ۱۵۳
- بررسی رابطه بین میزان تأثیر مدرسه (کتاب‌ها، منابع درسی و جشن تکلیف) بر وضعیت فعلی پوشش زنان در جامعه به تفکیک تحصیلات ۱۵۴

- بررسی رابطه بین میزان تأثیر برنامه‌ها و سریال‌های تلویزیونی صداوسیما بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک تحصیلات ۱۵۵
- بررسی رابطه بین میزان تأثیر مدرسه (کتاب‌ها، منابع درسی و جشن تکلیف) بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک تحصیلات ۱۵۶
- بررسی رابطه بین میزان تأثیر مواضع سیاسی بر وضعیت فعلی پوشش مردان در جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک جنس ۱۵۷
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره میزان وجود پوشش و لباس نامناسب در بین مردان به تفکیک تحصیلات ۱۵۸
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود پوشش و لباس نامناسب در بین مردان به تفکیک سن ۱۵۹
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره میزان وجود پوشش و لباس نامناسب در بین مردان به تفکیک وضعیت تأهل ۱۶۰
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود روابط راحت با جنس مخالف از سوی مردان به تفکیک سن ۱۶۱
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود نگاه ناسالم به جنس مخالف (چشم‌چرانی) از سوی زنان به تفکیک تحصیلات ۱۶۱
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود نگاه ناسالم نسبت به جنس مخالف (چشم‌چرانی) از سوی زنان به تفکیک سن ۱۶۲
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود نگاه ناسالم به جنس مخالف (چشم‌چرانی) از سوی زنان به تفکیک فعالیت ۱۶۳
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود نگاه ناسالم نسبت به جنس مخالف (چشم‌چرانی) از سوی زنان به تفکیک وضعیت تأهل ۱۶۴
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود پوشش و لباس نامناسب در بین زنان به تفکیک تحصیلات ۱۶۵
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود پوشش و لباس نامناسب در بین زنان به تفکیک سن ۱۶۶
- زنان به تفکیک وضعیت تأهل ۱۶۷
- بررسی رابطه بین نظر پاسخگویان درباره وجود روابط راحت با جنس مخالف از سوی زنان به تفکیک تحصیلات ۱۶۸

۱۶۹	بررسی رابطه بین میزان ضرورت مطرح کردن و برجسته ساختن موضوع عفاف و حجاب به عنوان یک معضل و مشکل اجتماعی در شرایط امروز جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک جنس
۱۶۹	بررسی رابطه بین میزان ضرورت مطرح کردن و برجسته ساختن موضوع عفاف و حجاب به عنوان یک معضل و مشکل اجتماعی در شرایط امروز جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک سن
۱۷۰	بررسی رابطه بین میزان ضرورت مطرح کردن و برجسته ساختن موضوع عفاف و حجاب به عنوان یک معضل و مشکل اجتماعی در شرایط امروز جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک تحصیلات
۱۷۲	بررسی رابطه بین میزان ضرورت مطرح کردن و برجسته ساختن موضوع عفاف و حجاب به عنوان یک معضل و مشکل اجتماعی در شرایط امروز جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک فعالیت
۱۷۳	بررسی رابطه بین میزان ضرورت مطرح کردن و برجسته ساختن موضوع عفاف و حجاب به عنوان یک معضل و مشکل اجتماعی در شرایط امروز جامعه از نظر پاسخگویان به تفکیک وضعیت تأهل
۱۷۳	مقایسه میانگین شاخص تأثیرگذاری عوامل مختلف بر حجاب زنان و مردان
۱۷۴	مقایسه میانگین شاخص روابط ناسالم میان زنان و مردان
۱۷۵	شاخص رعایت حجاب مطلوب در جامعه

فصل پنجم - خلاصه و نتیجه گیری

۱۸۳	خلاصه و نتیجه گیری
۱۸۵	پاسخ به سؤالها
۱۹۰	ارائه پیشنهادها و راهکارها
۱۹۱	منابع و مأخذ
۱۹۴	پیوست ها

سخن ناشر

بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هرچند جامعه از بعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد ولی پوچ و میان‌بُهی است. اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و مرتزق از فرهنگ غرب باشد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالاخره در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد (امام خمینی^{ره}، صحیفه نور، ج ۱۵: ۱۶).

رشد و توسعه اقتصادی یا سیاسی بدون توجه به ارزش‌های والای فرهنگی می‌تواند موجبات سستی و اغوجاج در اصول اعتقادی و ملی جامعه را فراهم آورد. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات با انجام تحقیقات و پروژه‌های پژوهشی و نیز برگزاری نشست‌های علمی با اصحاب علم و فرهنگ و ارائه نتایج حاصل در قالب «گزارش پژوهش» و یا «کتاب»، تلاش خود را مصروف گسترش ارزش‌های اصیل فرهنگی می‌کند.

امید است با بهره‌گیری از توان علمی پژوهشگران بتوان گام مؤثری در برنامه‌ریزی جامع توسعه کشور برداشت.

اثر حاضر، نتیجه پژوهشی است با عنوان عفاف و حجاب به کوشش دکتر سیدمجتبی رضوی طوسی و لیلا باقری که در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد. یادآوری می‌شود، مطالب مندرج در این کتاب لزوماً منعکس‌کننده دیدگاه‌های پژوهشگاه نیست.